

JONNA PULKKINEN

KOSSU

**KOSKENKORVAN
JA SUOMALAISEN
VODKAN HISTORIA**

Minerva

KOSSU

JONNA PULKKINEN

Kossu

KOSKENKORVAN JA SUOMALAISEN
VODKAN HISTORIA

2. painos

Tämä kirja on kirjoitettu Suomen Tietokirjailijat ry:n tuella

www.minervakustannus.fi

© Jonna Pulkkinen ja Minerva Kustannus Oy, Helsinki

Valokuvat Lotta Salonen

Historialliset mustavalkokuvat: Koskenkorvan museo

Yhteydenotot kirjan tekijöihin:

Jonna Pulkkinen: pulkkinenjonna@gmail.com

Lotta Salonen: losalone@gmail.com

Ulkoasu Taittopalvelu Yliveto Oy

ISBN 978-952-312-569-8

Painettu EU:ssa, 2017

SISÄLLYS

ALKUSANAT	11
JOHDANTO	13
Osa 1: ALKOHOLIA KAUTTA AIKOJEN	19
ALKOHOLIN AAMUHÄMÄRÄ	21
Sivistyneen miehen olut	22
VÄKEVÄT VALMISTETAAN TISLAAMALLA	24
Tislauksen historia	26
Tislaustaidon uudelleen löytäminen	28
Tislausmenetelmät	29
Tislatut juomat leviävät maailmalla	31
VODKA	33
Vodkan valmistus	33
Vodkan historia	34
Vodka Venäjällä	35
Vodka Puolassa ja muissa Itä-Euroopan maissa	38
Kiista vodkan alkuperästä	39
Vodka kuin vesi	39
Vodkaa kehitettiin niin Puolassa kuin Venäjällä	41
Pohjoisen juoma	42
Paloviina valloittaa Pohjolan	43

ALKOHOLIPOLITIikka JA VEROJA	45
Amerikan viskipoikien verokapina	46
Paloviinaa aletaan verottaa Ruotsi-Suomessa	48
Suomalaisten viinanjuonti lisääntyy isonvihan aikana	49
Vuoden 1731 epäoikeudenmukainen veroasetus	50
Vuoden 1733 juopumusasetus	51
Kustaa III kiristää alkoholipolitiikkaa	53
Aleksanteri I:n tiukka valtiomonopoli	54
Protestointia raittiuslupauksin	56
Kotipoltto kielletään	58
Ensimmäinen kieltolaki tsaarin aikana	59
Väkijuomalaililla haluttiin ehkäistä juoppoutta	62
Karhuviinalla eroon salaviinasta	62
Osa 2: Uuden ajan airut	65
HIIVAN JA ALKOHOLIN YHTEINEN ALKUTAIVAL	67
Ensimmäiset viinatehtaat	68
Rajamäen tehtaat – insinöörien idea	69
Kieltolaki kumotaan ja Alko perustetaan	72
Pöytäviina	75
SOTA-AIKA	78
Koskenkorvan polttimon perustaminen	78
Molotovin cocktailit	81
Väriviinon aikaan	83
JÄLLEENRAKENTAMISEN AIKA	86
Koskenkorvan viina markkinoille	87
Koskenkorvan poltto alkoi perunalla	88
Rankin menekki määräitti polttimon koon	91
Koskenkorvan nousut ja laskut	92

KOSKENKORVAN TEHTAALLA	95
Sen seitsemän eri kolonnia	96
Tarkasti testattu juoma	102
Alkoholin tutkimus alkoi vuonna 1908	104
Etiketit ja pullot	104
KOSKENKORVAN LÄPIMURTO 1960-LUVULLA	107
Dry Vodka	108
Kunnallispolitiikkaa koskenkorvalaisittain	111
SUOMALAISTA VIINAA ULKOMAILLE	113
Koskenkorva Vodka aloitti viennin	114
Finlandia Vodka	116
Moskovan muuli	117
300 nimiehdotusta	118
Valkoisen peuran hengessä	118
Alkoholin kulutus rajuun nousuun	119
Koskiksesta Kossu	122
Alko Whiskyn lyhyt historia	123
Kohti miedompia juomia	124
Salmiakkikoskenkorva	125
KOSKENKORVAN KOTIMAISET KILPAILIJAT	127
Viinatehtailija Hallmanin perinnönjatkajat	127
Sahti Mafiasta Pramiaksi	130
Tyrnävän viinatehdas	131
Kosher-vodkaa ja vientiviinaa	134
Tyrnävän perunaviinan valmistusprosessi	136
TIUKASTI SÄÄDELTY MAINONTA	140
Mielikuvilla myyminen	141

Yritteliästä markkinointia	143
Markkinoinnin valvonta Suomessa	144
Koskenkorvalla vahva kotimainen imago	146
PALOVIINAN IHMEITÄ TEKEVÄT VOIMAT!	148
KOSKENKORVA VIIHTEESSÄ	151
Koskenkorva, juoma paras ja virkistävin!	151
”No vettähän se vain on” – Koskenkorva elokuvissa ja televisiossa	153
Koskenkorva kirjan sivuilla	155
Kossua kirjallisuuspalkintona	157
Osa 3: KOSKENKORVAA LASISSA JA LAUTASELLA	161
KIRKKAASTI MONIPUOLISIN	163
DRINKIT	164
KOSKENKORVA KEITTIÖSSÄ	174
LÄHTEET	201

ALKUSANAT

Vuonna 1953 markkinoille tullut Koskenkorva on ollut myyntilistojen kärjessä jo vuosikymmenien ajan. Jälleenrakennusajan Suomessa ovi kansainvälisyyteen oli jo hieman raollaan, ja siihen raosta virtaavaan tuulahdukseen Koskenkorva antoi oman arominsa.

Kirjoittaessani alkusanoja Kossun ensipainokseen alkoholilain uudistus oli kovasti keskustelun aiheena. Näin on myös nyt, kolmiennen vuotta kirjan ilmestymisen jälkeen. Ei kuitenkaan siitä tässä yhteydessä sen enempää.

Iso kiitos Lotalle upeista kuvista. Iso kiitos Minervan väelle ja erityisesti Pekalle tuesta ja kärsivällisyydestä.

Kiitos myös Koskenkorvan tehtaan Asko Rantaselle ja Sami Tairille, Koskenkorvan museon Martti Koskenkorvalle ja Tyrnävän tehtaan Riku Räätätille. Kiitos ravintolat Tuba, Kosmos ja Hella&Huone sekä ja Cocktail Company -baari. Kiitos myös Aksulle, Susulle, Matleenalle, Tomalle, Mikolle, Eevalle, Rimmalle ja Ollille. Tämä kirja ei luonnollisestikaan olisi syntynyt ilman perheeni ja ystävieni tukea. Suurin kiitos kuuluu Ukolle ja Makelle.

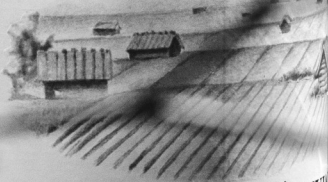
Huhtikuussa 2017, Oulunsalossa.

Jonna Pulkkinen

KOSKENKOPO

AITO SUOMALAINEN

VIINA - BRÄNNIV

38% VOL. (013) e.70

SUOMALAISESTA OHRASTA

JOHDANTO

”Ma oli autio ja tyhjä ja pimeys vallitsi hietaharjulla, kun me menttiin Toivon kanssa työmaalle. Me olimme ensimmäiset. Siellä häärättiin kahden uusissa haalareissa.”¹

Näin alkoi Koskenkorvan tehtaan rakentaminen 30. kesäkuuta vuonna 1939, kun Olavi Välimäki ja Toivo Haapamäki saapuivat uuden tehtaan rakennustyömaalle.² Vielä tuolloin ei tiedetty, että tuossa tulevassa tehtaassa valmistettaisiin ikonisen instituution asemaan, jopa kansallisaarteeksi, nousevaa viinaa, Koskenkorva Viinaa. Kesällä 1939, tulevan sodan vielä luimistellessa, aloitetut rakennustyöt loivat perustan liki 15 vuotta myöhemmin tulevalle Koskenkorvan viinalle, josta muodostui uuden aikakauden symboli ja kahtiajakautuneen kansakunnan yhdistäjä.

Koskenkorva Viina eli tuttavallisemmin Kossu, Koskis, Kosanderi tai Koskisen poika³ on Suomessa, Koskenkorvan kylässä sijaitsevassa Koskenkorvan tehtaassa valmistettu vodka.⁴ Koskenkorva on yksi Altia Oyj:n suosituimmista tuotteista. Vuonna 2016 Koskenkorva Viina oli Alkon kolmanneksi myydyin tuotemerkki Original Long Drinkin ja Leijona Viinan jälkeen.

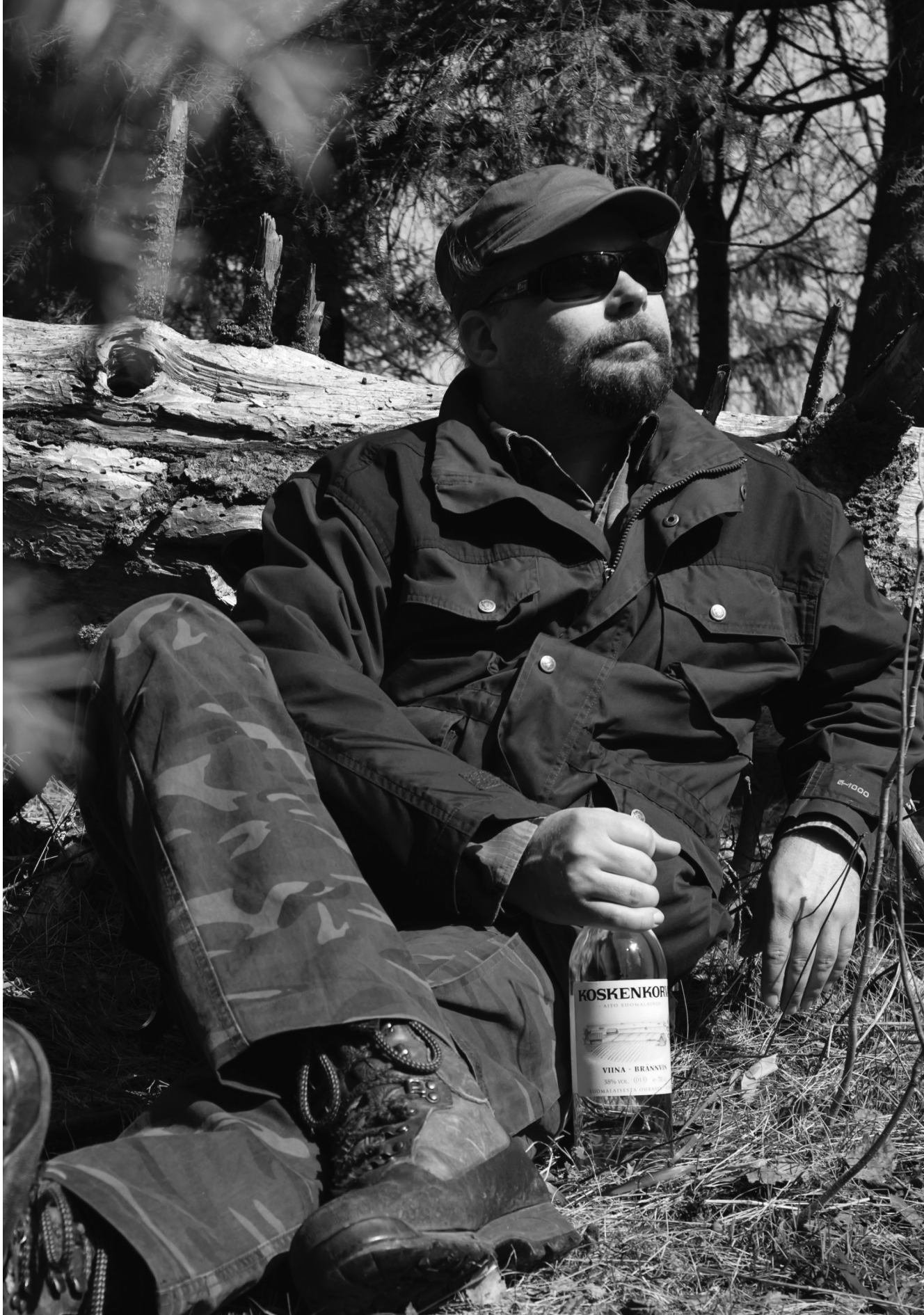
Koskenkorva tuli suomalaisille markkinoille 1. heinäkuuta vuonna 1953. Tuolloin etiketissä luki *Koskenkorvan Viinaa*.⁶ Kossu aloitti uuden aikakauden olemalla ensimmäinen kokonaan perunasta valmistettu viina. Vielä edellisenä olympiavuonna kansa nautti eniten Jaloviinaa, josta sekoiteltiin Pommacin kanssa Brandy Long Drinkia.⁷ Koskenkorvan tullessa markkinoille maailmallakin tapahtui. Elisabeth II kruunattiin Iso-Britannian kuningattareksi, Kekkonen neljäs hallitus nimitettiin ja Korean sota päättyi. Kylmä sota alkoi

kiristyä Neuvostoliiton räjäytettyä ensimmäisen vetypomminsa elokuussa 1953. Ensimmäinen *Playboy*-lehti ilmestyi.

Koskenkorvan tulo markkinoille ajoittui samaan aikaan ravintolatoiminnan elpymisen kanssa. Sotakorvausteollisuus toimi yrittämisen alkuvoimana, ja suomalaisten kohonneeseen elintasoon vastasivat myös uudet ja uudistetut ravintolat. Ravintolasäädöksiä helpotettiin, ja 1950-luvulla luovuttiin esimerkiksi kiellosta pitää korkeita baarijakkaroita myyntipöytien ääressä. Paitsi tavat myös suomalaisten maku alkoivat muuttua. Kolmessa vuodessa myyntiin tulostaan Koskenkorva oli kahmaissut neljänneksen Suomen viinamarkkinoista. Viisikymmentäluvun lopussa sitä myytiin jo miljoonan pullon vuositahtia.⁸ Väriviinujen suosio jäi historiaan Koskenkorvan ohittaessa vajaan kymmenessä vuodessa Jaloviinan väkevien alkoholijuomien myynnissä vuonna 1962.⁹

Eri juomista on kautta historian tullut suosittuja, koska ne ovat vastanneet johonkin erityiseen tarpeeseen osuessaan yhteen jonkin historiallisen suuntauksen kanssa. Esimerkiksi kahvi liputti leviessään Eurooppaan terävyyden ja selväpäisyyden puolesta, koska se korvasi aamuisin nautitun vedellä jatkettun viinin tai oluen. Coca-Cola (joka muuten lanseerattiin kahden piirikunnan äänestettyä kieltolain puolesta vuonna 1886) taas rinnastuu Yhdysvaltojen (vaikka juoma sai alkunsa Ison-Britanniasta) kaupalliseen nousuun. Olut ja viini puolestaan mahdollistivat aikoinaan nesteen turvallisen nauttimisen, koska niissä käytetty vesi oli keitettyä.¹⁰

Koskenkorva nousi uuden ajan symboliksi nimenomaan siihen käytettyjen raaka-aineiden takia. Viisikymmentäluvulle saakka viina oli valmistettu sulfiittijäteliemestä, joka oli Suomen jaloilleen nostaneen metsäteollisuuden sivutuote. Viisikymmentäluvun Suomessa oli puoli miljoonaa metsien miestä: vuonna 1950 kaksi kolmasosaa työikäisistä ja maaseudulla asuvista miehistä sai elantonsa metsätöistä. Verrattuna väkijuomateollisuuden nousuun 1800-luvun puolivälissä paljoakaan ei ollut muuttunut, sillä myös edellisellä vuosisadalla suurin osa suomalaisista sai toimentulosta maataloudesta tai sen

KOSKENKORVA
VIINA - BRÄNNVIS
38% VOL. (75) 40°
SUOMALAISEN VALMISTAMA

sivuelinkeinoista.¹¹ Olikin siis vain sopivaa, että viisikymmentäluvun vaurastuva alku toi mukanaan uuden, perunasta valmistetun viinan. Juoma syntyi, kun perunaa alkoi riittää syömiseltä viinantekoon. Suomi oli suoriutunut sotakorvauksista edellisenä syksynä ja raskas pula-aika alkoi hiljalleen jäädä taakse.¹² Kirjaimellinen pettoviinan teko alkoi jäädä historiaan.

Myös Koskenkorvan kansainväliset sukulaiset symboloivat uusia aikoja. Koskenkorva Vodkasta tuli Ruotsissa suosittua sinne muutaneiden suomalaisten ansiosta. Koskenkorvan kansainvälinen serkku, Finlandia Vodka, puolestaan lähti tavoittelemaan Yhdysvaltojen markkinoita poliittisesti vaikealla hetkellä, Kekkonen, YYA:n ja suomettumisen aikana, vuonna 1970. Vodkan suurmaan ja kylmän sodan toisen supervallan länsinaapurin Suomen ei ollut helppoa aloittaa neuvotteluja vodkan viennistä länteen. Tämä huomattiin myös muualla. Ruotsalainen iltapäivälehti Expressen uutisoi Suomen aloittaneen sodan Neuvostoliittoa vastaan vodkamarkkinoilla.¹³

Suomalainen juo keskimäärin 48 Koskenkorva-pulloa vuodessa, eli käytännössä pullon viikossa pois lukien tipattoman tammikuun. Tällä vuosituhanella Kossu on korkattu yli 50 miljoonaa kertaa. *Koskenkorva Viina*, kuten juoman nimi nykyään kuuluu, ei kuitenkaan ole ainoa markkinoilla oleva Koskenkorva. Koskenkorva Viinan lisäksi Alko myy muun muassa Salmiakkiposkenkorvaa ja muita eri tavoin maustettuja Kossuja, kuten persikanmakuista Koskenkorva Peachia ja karpalonmakuista Koskenkorva Vargtassia. Vuonna 1965 perinteisen Koskenkorvan rinnalle tuli vientiin tarkoitettu Koskenkorva Vodka.¹⁴

Perehtyminen alkoholin ja sen valmistuksen ja kulutuksen historiaan edellyttää useiden elämänalueiden ymmärtämistä. Viinan historia on teollisuuden ja teknokemian historiaa, kulttuurihistoriaa ja poliittista historiaa. Alkoholin historiaa voidaan tutkia myös lääkkeiden väärinkäyttönä – siitähän viinan nautintakulutus sai alkunsa.¹⁵ Vaikka suomalainen vodka on vain pieni osa kansainvälistä vodkan historiaa ja kehitystä, senkin juuret leviävät moneen suuntaan. Kos-

KOSKENKORVAN JA SUOMALAISEN VODKAN HISTORIA

Koskenkorva ilmestyi Suomen markkinoille vuonna 1953 ja syrjäytti nopeasti väriviinat ja siihenastisen kesto-suosikin, Jaloviinan. Kansanomaisesti Kossuksi nimetty juoma on siitä pitäen säilyttänyt asemansa Suomen suosituimpana väkevänä alkoholijuomana.

Koskenkorvan historia juontuu paloviinan historiaan ja Alkon perustamiseen vuonna 1932. Juoma syntyi, kun viisikymmentäluvulla perunaa alkoi riittää myös viinan-tekoon.

Kossu – Koskenkorvan ja suomalaisen vodkan historia on kattava teos kirkkaan alkoholin valmistuksesta maassamme. Se esittelee Altian tuotteiden lisäksi myös muita suomalaisia viinatehtaita ja viinoja.

Kirjan lopussa esitellään tunnetuimpia Kossudrinkkejä sekä opastetaan Koskenkorvan käyttöön ruoanlaitossa.

FM **Jonna Pulkkinen** on oululainen toimittaja ja vapaa kirjoittaja. Pulkkinen on opiskellut pääaineenaan historiaa. Hän on aiemmin julkaissut mm. teoksen *Jallu - Jaloviinan ja paloviinan historia*.

ISBN 978-952-312-569-8

9 789523 125698

68.27

Kansi Taittopalvelu Yliveto
www.minervakustannus.fi

minerva